

9. Stog, L., Comunicare nonviolentă: caracteristici, antrenamente, efecte, în: Domenii vitale pentru manifestarea competențelor psihosociale, manageriale, Bălți, 2000, pp. 25-29.
10. Stog, L., Caluschi, M., Psihologia managerială, Editura Cartier, București, 2002.
11. Ston, D., Patton, B., Heen, Sh., Comunicarea defectuoasă: abordarea eficientă a discuțiilor, trad. din l. engl. Boga L., Editura Curtea Veche, București, 2012.
12. Șoitu, L., Pedagogia comunicării, Editura Institutul European, Iași, 2002.
13. <http://www.nonviolenta.org/>

**FORMAREA ȘI CULTIVAREA SENTIMENTELOR
PATRIOTICE LA ELEVII CICLULUI GIMNAZIAL PRIN
PREDAREA ISTORIEI LOCALITĂȚII**

Yurie ILAȘCU, dr., conf. univ.

Summary

The formation and cultivation of the patriotic feelings in the students of the gymnasium cycle is meant to show the organic, vital connection between the student and the society he is a member of, between the pupil and the civic order, or more specifically, the education of patriotism through the knowledge of the history of the locality, citizen, as an active supporter of the rule of law, as a militant of human rights, for the good of the homeland and the people he is part of. The purpose of cultivating patriotic feelings is to train the gymnasium students as subjects who feel, think and act in the spirit of the demands and demands of social morality, as good citizens, with pronounced civic behavior.

În anul curent, 2018, se împlinesc 420 de ani de la prima atestare documentară a localității Toqsobeni și a toponimului Telenești. Cultivarea sentimentelor patriotice la elevii ciclului gimnazial, prin predarea și cunoașterea de către elevi a istoriei localității, se referă la formarea elevului ca cetățean, ca susținător activ al satului în care s-a născut, ca militant al atașamentului față de

meleagul și locurile unde a copilărit, pentru binele Patriei și al poporului din care face.

1598 (7106) Iunie 16, Telenestii.

† Iată dar eu, Alivan vatah și Toma vatah și Mănoilă vatah din Toxobeni și Verășiac și Procop melemeier din Telenestii și popa Măciucă tot «de acolo» și Petrea ușier din Mielăușeni, iată mărturisim cu această carte a noastră că a venit înaintea noastră Vasile, fiul lui Drăgan din Mielăușeni, nepotul lui Cozma, nesilit de nimeni, nici asuprit și a vândut de bună voia lui dreapta sa ocină lui Zane diac, pentru una sută și șaizeci zloți tătarești, ce se va alege ocina lui, partea lui Vasile, fiul lui Drăgan, din satul Mielăușeri, din partea de jos, să fie a lui Zane ocină și dedină cu tot venitul.

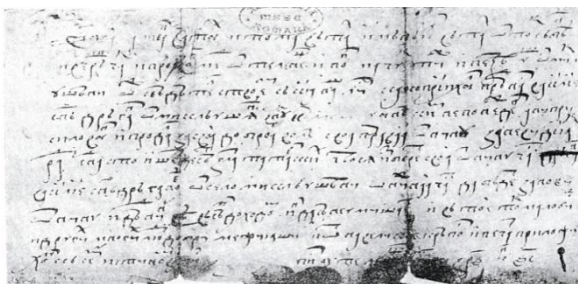
Atul să nu se amestece.

Și la această tocmesală au fost și alți auzli oameni buni megieși. Și pentru mare tărie am pus și pecețile pe acest adevărat zapis.

Scris în Telenestii, în anul 7106 «1598» Iunie 16.

Acad. R.P.R., CCLXXXVIII/74.

Orig. slav, hârtie, 4 peceți în fum.

Fotocopia documentului cu prima menționare a localității Toqsobeni și a toponimului Telenestii[1].

Îmi exprim toată gratitudinea față de criptograful slaviști, pentru ingeniozitatea și profesionalismul manifestat la traducerea unui atare text indescifrabil, după părerea noastră. Deoarece, atât alfabetul slavon, cât și cel rusesc nu dispun de grafemul „x”, în textul ce urmează în limba română, cu grafie latină, îi redăm prin echivalentul lui „cs”, reproducând, astfel, și originalul din textul documentului istoric.

Chiar numai în baza unei scurte analize a numelor de familie, atestate în zapis (Alivan, Toma, Mănoilă, Procop, Măciucă, Petrea,

Vasile, Drăgan, Cozma, Zane și Verășciac), putem destul de ușor să constatăm că toate aceste nume sunt autohtone, românești. Excepție însă face numele de familie „Verășciak”, de origine rusească veche. Numele parvenitului medelnicer, ce figurează în zapis, este cu sensul lexical de „intrus, venetic”, chiar dacă vedem că avansase în funcție la Telenești.

Termenul „Verășciak” provine de la o poreclă care înseamnă om guraliv, ce vorbește tare de-i sare saliva din gură. Acest cuvânt exprimă o meteahnă, un cusur al unei persoane cu trăsături umane concrete. Această trăsătură a produs o curiozitate pentru cei din jurul lui și, astfel, a fost utilizat ca poreclă, pentru a exprima o generalizare a trăsăturilor morale, proprii persoanei care vorbește tare și mult. Este și pentru noi o curiozitate, nu doar că este legată de arealul geografic unde i s-ar fi dat această poreclă, ci anume pentru a demonstra că, devenită nume de familie, a fost străină mediului nostru.

Cele mai cunoscute dicționare explicative ale limbilor rusă și ucraineană, începând cu cel al lui *Vi. Dali* [2] sau al folcloristului rus *Tupikov* [3] (autor al unui dicționar de nume rusești arhaice), ne demonstrează că este unul propriu antroponimiei slave de Est. A apărut în zona de sud-est a Rusiei Medievale și mai apoi s-a răspândit până în Bielorus, având o frecvență de apariție, frecventă în zeci și sute de nominalizări. Această poreclă, devenită antroponim, a rezistat de-a lungul veacurilor, ca nume de familie, la cele trei popoare: rus, ucrainean și bielorus, păstrându-se în inventarele antroponimice. Mai mult decât atât, sunt atestate și câteva sate Vereșciaki, ca toponim provenit din antroponimul *Vereșciak* (деревни и хутора **Верещаци**, в Брянской области России, деревни в Тернопольской и Черкасской областях Украины, хутор в Витебской области Белоруссии). Termenul respectiv există și în câteva proverbe ucrainești, care de asemenea exprimă sensul de meteahnă umană ... *кричит, верещить, против діда не*

мовчим! sau altul alegoric... *жаба кричит, верещить, а кухарь на рожні її тащить* [4].

Dar cum s-a strecurat cuvântul dat în limba română? Este o întrebare arhiimportantă a ipotezei noastre despre întemeietorii satului Toqsobeni! Oare, era posibil, ca în mediul etnolingvistic și grafologic toqsobenean, la anul 1598, să fi existat nativi ruși, vorbitori ai unei alte limbi, dar utilizatori ai unor „subtilități de limbaj zeflemitor”? Or, limbă rusă ar fi fost capabilă să dea naștere unui astfel de antroponim rar, nu intra și în habitatul micului sătuc de pe malul Prutului, iar antroponimul neobișnuit îi divulgă doar, ***neapartenența la grupul etnolingvistic local al sfârșitului de secol XVI!?*** Când ne propunem să aflăm despre influența slavă asupra mediului etnolingvistic românesc, înțelegem că acest fenomen nu s-a manifestat prompt și nici doar într-o perioadă limitată de timp. Unele nume din zăpizul nostru, cum ar fi Alivan, Drăgan și chiar Zale, sunt antroponime vechi ale slavilor de Sud, intrate la noi prin secolele VI-XII, d. Hr., într-o epocă fără frontiere. Altele au pătruns însă odată cu întemeierea statelor românești, cu organizarea cancelariilor și a bisericii ortodoxe, cum ar fi, ocină, dedină, diac, zăpis.

Influența slavă asupra limbii române nu a fost doar din vechea slavă sau slavonă bisericească și cărturărească, ci și din limbile slave vecine: bulgara, sârbo-croata, (limbi în care își au explicația semantică originea locurilor pitorești din preajma Toqsobenilor: Ponoara, Gârla Mică și Mare, Hârtopul, Toloaca, Bârnațoaia! Și de ce nu, în aceeași ordine de idei a limbilor ucraineană și rusă, în cazul nostru, cu medelnicerul teleneștean *Verășciak*, ce avuse cândva un străbunel guraliv, dar oricum, copărtaș și el la importantul contract, estimat la 160 de zloți tătarești, „*scris în Telenești, în anul 7106, iunie 16*”. Explicăm cum a apărut și acest sătuc, alipit Toqsobenilor, Teleneștiul de pe Prut, azi, a rămas din el doar, o lungă și șerpuită ulicioară, aflată în partea de miază-zi a Toqsobenilor.

Din toate cele relatate până acum, conchidem că antroponimul *Verășciak* este adus, asemenea celorlalte nume de

familie neobișnuite pentru onomastica toqsobeneană și atipice arealului românesc, prin migrare din bazinele râurilor Nipru↔Don: *Bodali, Bunciuc, Balamatiuk, Bliduk, Cadenuc, Ciuvaga, Ciurca, Diug, Dulap (Dulat), Griniuc, Gomenciuk, Gumanuic, Kovaliciuk, Krasnoper, Karaghiaur, Koşman, Kazacenco, Iachimciuc, Socol (Socalî), Onoico, Pelin, Pavliuk, Lacman, Murusak, Turcuman, Teron, Vlaşaniuc, Vidmichi*. Voi evidenția din acești toqsobeneni și un alt nume *Gumanuic*, pe care îl regăsim la renumitul savant orientalist László Rásonyi, într-o lucrare din anii 1930, reeditată la Ankara în 1993. Printre marii boieri din Moldova și Muntenia, Rásonyi identifica și omologa în antroponomia românească, numele etnic de origine cumană, Quman [5].

Mai mulți cercetători au căzut pradă ușoară acestui contract de vânzare „*scris în Telenești*” și, drept rezultat, au creat o favoare târgului Telenești, pentru prima atestare documentară. Numai nume de persoane indicate în zapis ar fi vreo 10 persoane, chiar cu „*mulți alți buni megieși*”, în calitate de martori, admitem vreo trei-patru, în total să fi fost cam 14-15 persoane!

Așadar, reiese că acești oameni dintr-o mahala a satului Miclăușeni (azi Gherman, raionul Ungheni) se întâlnesc cu vecinii lor din Telenești↔Tocsăbeni, aflat la 1,2 km. Se îmbarcă pe ceva rapid și încăpător pentru 15 oameni, pleacă nu știu de ce, la 130 de km. distanță, până la târgul Telenești și semnează un contract de vânzare-cumpărare, după care revin acasă teferi și nevătămați, ba chiar și mai beau aldămașul, că de!, aveau valută, zloți tătărești!

Nici prin cap să-mi fi trecut în anii copilăriei, că acea ulicioară a satului, parcursă de mine de zeci și sute de ori, când mă duceam la verișorii mei să mă joc, care mai era și numită haios „*La șapte Mărioare!*”, va deveni obiect de cercetare. Anume acolo am localizat acel mic apendice al Toqsoabei, amplasat exact între Micleușeni și Tocsăbeni, dar locuit la început de aceiași qâpcegi, numai că „*tele-ș-...eni?*” Noțiunea de „tele” ar fi fost forma inițială a denumirii care a căpătat în limba karakalpacă forma de „*telengen*”, iar la ruși s-a

numit „telega” [6]. În română ne-a mai rămas un regionalism arhaic, *telegari*, iar forma inițială, cel mai probabil, a fost...*tele-șeni* (derivat de la rusismele *telejka*↔*teleška* și „*teleșniki*”, cei ce confecționau aceste căruțe). *Tele-șenii* erau din oastea auxiliară a toqsobanilor (токсобици), pe căruțe cu roți foarte mari, cu care transportau proviziile necesare campaniilor militare. Ei aveau instalate și corturi pe ele, unde dormeau. Se mai ocupau și de transport, ei înșiși confecționau aceste căruțe. Pe acea uliță, cu ani în urmă, mai erau rămași locuitori care purtau numele de familie Kovaliciuk. Mă întreb, de ce abundența de nume Rotaru din sat nu s-ar explica prin transmiterea acestei profesii băștinașilor de pe loc sau noilor veniți de origine românească? [7].

Căruța a qâpcegilor, reprezentată într-o cronică rusească din sec.al XII-lea: călare pe cal se află un „telegar” care conduce caii [6].

Nu considerăm sută la sută că cele 74 de nume de familie *Teleaga*, atestate în 26 de localități ale Republicii Moldova și în altele peste 200, din România, ar avea la originea etimologică cuvântul *telegar*. Când s-a întâmplat transpoziția de la „*tele-șeni*” spre *Telenești*, noi nu am putut afla deocamdată. De aceea îi îndemn pe cei care „s-au fript” cu târgul *Telenești* să plece la mănăstirea *Golia*, întrucât această mănăstire a deținut într-o perioadă pământurile *Teleneștilor-toqsobenean* și poate vor afla acolo, sau poate totuși, îl vor găsi pe acel inexistent boier *Telea*. Dar dacă nu pe

Telea, atunci cu certitudine pe Dumea, de la care a apărut și cel de-al treilea toponim al Tocsăbenilor, Dumeștii. Acest toponim treptat a substituit toponimul Telenești, în secolul al XVIII-lea.

Numele „Toquz -oba”, de la care provine și toponimul TOQSOBENI, cu zeci de variante lexico-semantice, include în sine nu o singură pagină, în care forma structural-gramaticală „T” apare în paralel cu cealaltă formă „D”. La începuturi sintagma „toquz oba” se pare că a apărut la hotarele sec. VII-VIII, fiind o combinare dintre turanicul **tocuz**, ce însemna cifra nouă, cu cuvântul „**oba**” care desemnează originea lui mongolă, ceea ce ar fi însemnat „neam, trib”. Așadar, atunci când a apărut, ar fi însemnat „a celor nouă neamuri, cele nouă neamuri sau triburi”. În unele cronicile chinezești de atunci este transcris în forma „tqsoba. Neamul TOQSOBA, cu nedespărțitul lui semn (*tamga*), ceea ce pe înțelesul nostru ar fi blazonul familiei (în cazul acesta al neamului), este reprezentat de două cercuri alăturate, cu cel din dreapta, având și un punct în centru și care cu timpul a devenit o liniuță ce întretăia cerculețul în partea lui dreaptă de jos – OQ, generând litera rară **Q** ... Litera respectivă „**Q**” este forma corectă de transcriere a acestui fonem specific limbii qâpcege și este al doilea semn – tamga, pe care mitologicul Kun-han i le-a dat uneia din semințiile turanice, pentru a se deosebi de celelalte. Felul cum se pronunță la noi prin filiera franceză se deosebește radical de sunetul lui tătăresc. În limba română ar putea fi reprodus printr-o îmbinare din trei litere – „**khî**”. Considerăm că tot astfel trebuie să fie motivat fonetic și sunetul din toponimicul TOQSOBENI [8].

Cuvântul „doqâz” dispune de următoarele derivate lexico-gramaticale: doqâzau, doqâzar, doqâzbay, doqâzlâq, doqâz-sofi, doqsânyil, ș.a. Acest cuvânt este atestat și în limba tătarilor crimeeni cu sensul de *drapel cu nouă eșarfe sau membru al uniunii celor nouă neamuri nobile*. Totodată, și *membru al uniunii celor nouă eșarfe sacre*”, dar în loc de „D” se pronunță litera „T”, -tocuz. Voi veni în sprijinul ideilor menționate aici cu proverbe semnificative în ce

privește numărul nouă „toquz” cu varianta „doquz”, pentru a arăta sensul de largă folosință, de unde provine și sensul de cifră: - „**Doquz** ulum bolgaşi, oturaq bâr qartâm bolsân” / Decât să am nouă feciori, mai bine să am un bătrân neputincios; -**Doqsansâz** torgay şârlamaz, toymay oksâz cârlamaz” / Pitulicea nu ciripește până nu trec cele nouăzeci de zile ale toamnei, orfanul nu cântă până nu se satură” .

Pe planul doi al argumentării situăm numele de localități, de pe alte teritorii, locuite de asemenea în trecut de către qâpcegi sau de către urmașii lor direcți, tătarii, în prezent. În această ordine de idei venim cu argumentul că limba și neamul tătarilor de astăzi își are în proporție de 90% originea qâpceaqă și restul, de 10% fiind mongolă, rusă, greacă etc. [9].

Vom concluziona, reiterând idea, că cultivarea sentimentelor patriotice formează la elevii ciclului gimnazial sentimente ce-i fac să simtă, să gândească și să acționeze în spiritul cerințelor și exigențelor moralei sociale, ca buni cetățeni, cu un comportament civic pronunțat.

Bibliografice

1. Documente privind istoria României, *vol. XVI, p. IV, p.p. 228-229, București, 1952.*
2. ДАЛЬ, В., Толковый словарь живого великорусского языка. <format PDF>.
3. ТУПИКОВ, Н. М., Словарь древнерусских личных собственных имен. СПб, 1903<format PDF>.
4. ГРИНЧЕНКО, Б., Словарь української мови.1909, Kiev.<format PDF>.
5. RASONYI, Lâszlô, TARIHTE TÜRKLÜK (Üçüncü Baskı), ANKARA 1993, 429 pag.<format PDF>.
6. ИВАНОВ, В.А., ГАРУСТОВИЧ, Г.Н., ПИЛИПЧУК, Я.В., Средневековые кочевники на границе Европы и Азии, Ufa, 2014<format PDF>.
7. AKMOLLA, GÜNER, qırımtatarca ve romence tillerinde yazar, Kostenci, Romanya, İLAŞCU YURIE – doktor-konferansçı, Kişineu,

Moldavya, *Qıpçaq atalarimiznin izlarini qarap kettik toqsoben'ge ve onda qazah askerlerinin mezarlarini taptiq!* EMEL / IDEAL nr. 56 / ekim / oct. 2017, pp. 24-27, ISSN 1011- 9876.

8. АҚМОЛЛА, Г. (Румыния), ИЛАШКУ, Ю. (Молдова), Искали следы кипчаков, нашли могилы казахских солдат. <http://e-history.kz/ru/publications/view/3448>.

9. АҚМОЛЛА, Г., *Cântecele emigrației tătare crimeene*, Constanța, 2015.

STUDIUL FUNCȚIILOR PRIN INTERMEDIUL PROGRAMULUI MAPLE

Victor PRICOP, dr., conf. univ.

Summary

This paper talks about the usage of computing software Maple in study of functions and in teaching process. This software can be used as computing and training environments. The author relates how Maple can be used in study of functions.

1. Introducere

La momentul actual procesul de predare este practic de neînchipuit fără utilizarea tehnologiilor informaționale. Acest fapt contribuie la modificarea sistemului de acumulare a cunoștințelor. Calculatorul poate fi utilizat la obținerea unor cunoștințe noi și la formarea unor deprinderi necesare pentru adaptarea la cerințele actuale ale societății.

În ultimii ani au devenit posibile calculele simbolice (analitice) cu ajutorul calculatorului prin intermediul unor programe care permit efectuarea unor transformări analitice compuse a expresiilor matematice, integrare, derivare, simplificare, descompunere, construirea graficelor, etc.

Unul din ele este programul Maple ce oferă posibilități de calcul numeric și simbolic, conține diverse interfețe grafice pentru